

СТАНОВИЩЕ

от проф.д.п.н. Дора Левтерова – Гаджалова,
ПУ „Паисий Хилендарски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

в област на висше образование *1. Педагогически науки*

професионално направление *1.2. Педагогика*

докторска програма *Специална педагогика*

Автор: *Ваня Цокова Минева*

Тема: *Адаптиране на учебното съдържание по философия за ученици със специални образователни потребности чрез интерактивни методи и техники*

Научни ръководители:

проф.д.п.н. Дора Левтерова - Гаджалова, ПУ „Паисий Хилендарски“

проф. д.п.н. Пламен Радев, ПУ „Паисий Хилендарски“

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Представеният от Ваня Минева комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ.

2. Актуалност на тематиката

Дисертационният труд се отличава с актуалност. Адаптирането на учебното съдържание е недостатъчно разработена проблематика в българското научно и приложно пространство. В същото време, в ЗПУО и в Наредбата за приобщаващо образование, за ученици със специални образователни потребности се внася адаптиране на учебното съдържание като компонент на подкрепа. Докторантката приема няколко предизвикателства в дисертационния си труд: да интерпретира както проблематиката за адаптиране на учебното съдържание, така и за проблематиката за адаптиране на учебното съдържание по философия, както и проблематиката за анализиране на интерактивните методи през призмата на тяхната приложимост за адаптиране на учебното съдържание за ученици със специални образователни потребности. Всяко едно от посочените предизвикателства е достатъчно актуално и свързано с необходимостта от неговото апробиране в практиката и от теоретични тълкувания, обобщения и изводи.

3. Познаване на проблема

Докторантката Минева демонстрира задълбочено познаване на разработваната проблематика. Прави впечатление, че докторантката прави успешен опит да интерпретира проблематиката без да се изкушава да прави детайлен клиничен анализ на учениците със специални образователни потребности, което би било връщане към медицинския модел на образованието на ученици със специални образователни потребности. Специален фокус поставя на преподаването по философия на целия клас от учителя с включени интерактивни методи, които предпоставят и извеждат индивидуален подход към учениците със специални образователни потребности. Гъвкавото приобщаващо преподаване е акцент в адаптирането на учебното съдържание, който е съобразен с вида на потребностите, съобразно предпочитаните сензорни перцептивни модалности, стилове на учене и интереси на учениците със специални образователни потребности.

4. Методика на изследването

Избраната методика на емпиричното изследване позволява постигане на поставената цел и получаване на адекватен отговор на задачите, решавани в дисертационния труд. Освен, че тематиката на дисертационния труд е свързана с интерактивни методи, докторантката Минева прави научна апробация и включва едни от най-популярните интерактивни методи в собственото емпирично изследване, а именно методите „мисловна карта“ и „брейнсторминг“. Приложени са също анкети с учители и анкети с ученици, полу-структурирано интервю, и дискусия при наративен анализ на интерактивните методи, апликирани в ежедневно училищно функциониране. Конструираният изследователски инструментариум е творчески и нетрадиционен, но съобразно интерпретираната проблематика на дисертационния труд е удачно подбран и обмислено композиран.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд е разработен в четири глави, изводи и заключения, списък на използваната литература и приложения, и е с общ обем от 215 страници. Използваната литература съдържа 200 заглавия, от които 88 на кирилица, 122 на латиница, 7 интернет ресурси, 7 нормативни документи. В Приложенията (3 на брой) са включени материали, допълващи описанието на дисертацията.

В *първата глава* е направен анализ на адаптирането на учебното съдържание за ученици със специални образователни потребности. Поставен е фокус на разбиранията и дефинитивните екскурси на концептите „адаптиране“ и „адаптация“. Изведени са нормативни и поня-

тийни конкретизации за учебното съдържание. Групите ученици със специални образователни потребности са разгледани и прецизирани през призмата на приобщаващите образователни процеси, в които учениците със специални образователни потребности се приемат като уникални в своето различие като всички други ученици, като притежаващи различен потенциал и възможности като всички други ученици и за тях не се обясняват диагностични маркери, клинична симптоматика и нозологии, които да ги извеждат в позиция „какво не могат“ и с „какво не се справят“. Ярко се откроява позитивния приобщаващ стил на направените интерпретации от страна на докторантката.

В частта за адаптиране на учебното съдържание за ученици със специални образователни потребности се акцентира на приложението на асистиращите технологии и помощните средства, чрез които може да се внасят по-удачно интерактивни методи за адаптиране на учебното съдържание по философия, типовете и моделите на адаптиране на учебното съдържание, моделите на адаптиране. Внесени са разлики между адаптиране, модификация, диференциация на учебното съдържание. Адаптирането на учебното съдържание е интерпретирано през процесите на адаптивната презентация, съдържателна адаптация и през различни дизайни на учебното съдържание, съобразени с процеса на образователно приобщаване като универсалния дизайн на учене, инструкционалния дизайн, дизайн на индивидуалната учебна програма, приобщаващ дизайн за работа със семейството и общността, както и план за апликация на разработените дизайни в съответните средови контексти.

Във *втората глава* се представя адаптирането на учебното съдържание по философия чрез интерактивни методи за ученици със специални образователни потребности. Интерпретират се интеракция, интерактивност, интерактивно обучение, интерактивна образователна среда, интерактивни методи за обучение като специфика, формативни валентности, подходи и класификационни модели и тяхното приложение в учебния процес. Интересно и нетрадиционно, но с ясна логична връзка се анализира адаптирането на учебното съдържание по философия чрез интерактивни методи за ученици със специални образователни потребности в синергия с рефлексивната дейност на учителя на различни нива: интелектуална рефлексия в обучението, личностна рефлексия, рефлексията като диалог и в проблемни ситуации, и праксеологическа рефлексия. Прави се връзка на адаптирането на учебното съдържание чрез рефлексия при използване на интерактивни методи за обучение. Анализирани са интерактивните методи в годишното тематично разпределение по философия чрез компетентностите на учителя и при възможно адаптиране на учебното съдържание през „пирамида на планиране на диференцираното учене“ и през „пирамида на интервенционните стратегии“. Представен е авторски модел за адаптиране на учебното съдържание по темата „Емоции“ от учебното съдържание по предмета „Философия“ по модела на „пирамида на планирането на диференци-

раното обучение“. Докторантката внася акцент и за междупредметни връзки на учебния предмет „Философия“ с „Литература“ и „История“.

Третата глава представя дизайна на изследването. Фиксирани са търсенията на докторантката чрез поставени изследователски въпроси. Обектът, предметът, целта и задачите са уточнени коректно. Поставените четири хипотези се появяват логично след теоретичния анализ. Изследователският инструментариум е представен съобразно изискванията за научно изследване чрез цел на метода, инструкцията, процедурата, участниците в изследването и критерии. Посочени са детайлно участниците в изследването - 60 учители, които преподават учебния предмет „философия“ в гимназиален етап като 34 от тях работят с ученици със специални образователни потребности, 30 учители от начален етап, 30 от прогимназиален етап и 32 ученика изучаващи учебния предмет „Философия“ от 15 СУ „Адам Мицкевич“, София.

Описани са обстоятелствено етапите на изследователския процес с процедури и периоди на провеждане.

Отбелязани са методите за статистическа обработка на получените резултати.

Четвъртата глава представя анализ на получените резултати. Внесени са интерпретации на резултатите от анкетата за интерактивни методи в обучението с онагледяване с диаграми и фигури на всеки айтем. Представени са статистиките, включително и описателните статистики на айтемите и са анализирани са психометрични характеристики на скалата по анкетата. Направен е анализ на хистограмата на разпределението на суровия бал по скалата, както и обстоятелствен клъстър анализ на скалата на анкетата чрез използване на методите на Ward и 1-Pearson r. Представена е дендограмата в която ясно се открояват релациите между отделните айтеми.

Представен е анализа на резултатите от метода на ранжиране на интерактивни методи след проведен брейнсторминг. Освен ранжирането на интерактивните методи от участниците в изследването, представено в табличен вид е направен анализ на всеки включен интерактивен метод спрямо приложението му при адаптиране на учебно съдържание по философия за ученици със специални образователни потребности.

Резултатите от метода „Мисловни карти“ също са интерпретирани като в онагледяващ модел са представени няколко от направените модели с получени резултати.

Полу-структурираното интервю е анализирано чрез получените резултати, представени таблично и описателно с търсене на обяснение на всеки отбелязан детайл.

Адаптирането на учебното съдържание по „Философия“ с интерактивни методи за ученици със специални образователни потребности безспорно не е свързано само с учителя, но и с участието на всички учениците. Направен е анализ на резултатите от анкетата на

ученици за интерактивни методи в обучението и оценяването по „Философия“, като резултатите са представени във фигури, графики и таблици. Анализът съдържа оригинални концепции на докторантката.

След всяка методика на изследване с интерпретация на получените резултати, Минева систематизира обобщени изводи, които са с насоченост към отделните хипотези.

В изводите и заключението, докторантката освен констатации за потвърждаване на хипотезите, обобщава обхванатите изследователските пространства в дисертационния труд и представя заключения, които са елегантна прелюдия за приносите на дисертацията.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Виден е личния принос на докторантката както при теоретичния анализ на мултидименсионалната проблематика за адаптиране на учебното съдържание по „философия“ за ученици със специални образователни потребности чрез интерактивни методи, така и при оригиналното емпирично изследване с интерпретационните модели на получените резултати.

Посочените приноси са реални и значими в научно-теоретичното и научно-приложното пространство за реализиране на процеса на приобщаващото образование.

Без да е посочен изрично като принос, внимание заслужава и авторския иновационен модел за разработването по пирамидата на планирането на диференцираното обучение темата: „Емоции“ от учебното съдържание по „Философия“. Моделът може да послужи като отправен за разработване на адаптирано учебно съдържание за ученици със специални образователни потребности и по други теми от учебния предмет „Философия“, а и по други учебни предмети.

Видно от целия дисертационен труд - теоретични интерпретации, получените резултати и формулираните приноси са лична заслуга на докторантката Минева.

7. Автореферат

Авторефератът съответства на теоретичните анализи, презентирането на емпиричното изследване и анализа на получените резултати в дисертационния труд.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Като препоръка към докторантката Минева може да се отправи предложение да публикува дисертационния труд като подпомагащ процесите на приобщаващото образование за ученици със специални образователни потребности в аспекта адаптиране на учебното съдържание.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на всички на изисквания(та) на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати **напълно** съответстват на специфичните изисквания на Педагогически факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката Ваня Цокова Минева **притежава** дълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност 1.2. Педагогика, докторска програма Специална педагогика като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване в дисертационния труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на уважаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на **Ваня Цокова Минева** в област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика, докторска програма Специална педагогика.

09.03. 2020 г.

Изготвил становището:
(проф. д.п.н. Дора Левтерова-Гаджалова)